

**DIDAKTIKA - TA'LIM NAZARIYASI HAMDA KATAGORIYALARI
HAQIDA**

Qulmonova Muborak Ergash qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Pedagogika fakulteti

pedagogika ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabasi

Tel raqam: +998 94 672 60 27

Annotatsiya: *Bilish jarayonining ilmiy, nazariy, uslubiy, va amaliy asoslari, ya'ni o'qitish nazariyasi bo'lib pedagogikaning mustaqil bo'limi - didaktika ta'lim nazariyasi shug'ullanadi. Ta'lim qonuniyatlari o'rganish, tahlil qilish jarayonida ta'lim tushunchasi uning mohiyati, mazmuni va vazifalari, o'qitish printsiplari, shakllari haqida bilimlar bayon etadi. Didaktikada pedagogikaning "nimaga o'qitish" "nimani o'qitish" va "qanday o'qitish" kabi savollarga javob izlaydi.*

Kalit so'zlar: *Tarbiya, ta'lim, ta'lim mohiyati, o'qitish prinsiplari, ta'lim qonuniyatlari, ta'lim jarayoni.*

Аннотация: *Научными, теоретическими, методическими и практическими основами процесса обучения, то есть теорией обучения, является самостоятельный раздел педагогики – дидактическая теория образования. В процессе изучения и анализа законов образования понятие образование описывает его сущность, содержание и задачи, принципы и формы образования. В дидактике педагогика «чему учить» ищет ответы на такие вопросы, как «чему учить» и «как учить».*

Ключевые слова: *воспитание, воспитание, сущность воспитания, принципы воспитания, законы воспитания, образовательный процесс.*

Abstract: *The scientific, theoretical, methodological and practical foundations of the knowledge process, that is, the theory of teaching, are dealt with by an independent section of pedagogy - didactics. In the process of studying and analyzing the laws of education, the concept of education expresses knowledge about its essence, content and tasks, principles and forms of teaching. In didactics,*

pedagogy seeks answers to such questions as "why teach", "what to teach" and "how to teach".

Keywords: *Education, education, the essence of education, principles of teaching, laws of education, educational process.*

Kirish: Didaktika- (yunon tilida: «didaskē»-"o'qitaman, o'rgataman") pedagogika ilk bor Ya.A.Komenskiy tomonidan ishlab chiqilgan. 1657-yilda u chex tilida «Buyuk didaktika» asarini yozdi. Didaktikani Komenskiy «hammani hamma narsaga o'rgatish san'ati» deb tushuntirdi. «Didaktika» atamasi ilk bor nemis pedagogi Wolfgang Ratkening «Didaktika yoki ta'lim san'ati» (1613-yil) deb nomlangan ma'ruzasida qo'llanilgan. O'qitish jarayoni pedagogning o'rgatuvchilik faoliyatini va o'quvchilarning maxsus tashkil etilgan bilish faoliyatini o'z ichiga oladi.

Asosiy qism: Shu o'rinda bu jarayonlarning tahliliga e'tibor qarataylik. Ta'limda o'qituvchining boshqaruvchilik roli o'z kasbining ijtimoiy asoslaridan kelib chiqib, ajdodlarining boy tajribasini, insoniyatning asrlar davomidagi bilish, mehnat, muloqot, umumiy aloqalar, estetik hamda axloqiy qarashlar jarayonida qo'lga kiritgan yutuqlarni egallashni shart qilib qo'yadi. Ularning barchasi o'qituvchining ta'limiy, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi vazifalarini amalga oshirishida o'z aksini topmog'i lozim. Ana shu asosdan kelib chiqib aytish mumkinki, ta'lim jarayonida o'qituvchi o'quvchilariga qo'lga kiritilgan bilimlarni o'rgatadi. O'quv faoliyatida ularni ko'nikma va malakalar bilan qurollantiradi. Shu bilan bir paytda u o'quvchilarda dunyoqarash va axloq normalarini hosil qiladi, qiziqish va qobiliyatlarni shakllantiradi, ularning bilish faolligini oshiradi. O'qituvchining faoliyati o'quvchi shaxsining maqsadga muvofiq shakllanishiga katta imkoniyat ochib beradi. Yanada aniq qilib aytsak, butun o'quv jarayonini rejalashtiradi, ushbu jarayonda o'quvchilar bilan birgalikdagi faoliyatni tashkil etadi O'quvchilarga qiyinchiliklarni yengib o'tishda yordam beradi hamda ularning bilimlarini va butun ta'lim jarayonini tashxis qiladi.

O'z navbatida o'quvchilarning faoliyati o'quv jarayonida o'rganishga, bilim,

ko'nikma hamda malakalarni egallashga, o'zini jamiyatga foydali faoliyatga tayyorlashga yo'naltiradi. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning faoliyati ko'p qirrali yo'nalgan harakatni ifodalaydi va bu harakat bilishga doir vazifalarni hal qilishda ularga katta yordam beradi. Ta'limda o'qituvchining boshqaruvchilik roli o'z kasbining ijtimoiy asoslaridan kelib chiqib, ajdodlarining boy tajribasini, insoniyatning asrlar davomidagi bilish, mehnat, muloqot, umumiy aloqalar, estetik hamda axloqiy qarashlar jarayonida qo'lga kiritgan yutuqlarni egallashni shart qilib qo'yadi. Bularning barchasi o'qituvchining ta'limiy, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi vazifalarini amalga oshirishida o'z aksini topmog'i lozim. Ana shu asosdan kelib chiqib aytish mumkinki, ta'lim jarayonida o'qituvchi o'quvchilariga qo'lga kiritilgan bilimlarni o'rgatadi. O'quv faoliyatida ularni ko'nikma va malakalar bilan qurollantiradi. Shu bilan bir paytda u o'quvchilarda dunyoqarash va axloq normalarini hosil qiladi, qiziqish va qobiliyatlarni shakllantiradi, ularning bilish faolligini oshiradi.

O'qituvchining faoliyati o'quvchi shaxsining maqsadga muvofiq shakllanishiga katta imkoniyatlar ochib beradi. Yanada aniq qilib aytsak, butun o'quv jarayonini rejalashtiradi, ushbu jarayonda o'quvchilar bilan birgalikdagi faoliyatni tashkil etadi. O'quvchilarga qiyinchiliklarni yengib o'tishda yordam beradi hamda ularning bilimlarini va butun ta'lim jarayonini tashxis qiladi. O'z navbatida o'quvchilarning faoliyati o'quv jarayonida o'rganishga, bilim, ko'nikma hamda malakalarni egallashga, o'zini jamiyatga foydali faoliyatga tayyorlashga yo'naltiradi. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning faoliyati ko'p qirrali yo'nalgan harakatni ifodalaydi va bu harakat bilishga doir vazifalarni hal qilishda ularga katta yordam beradi. Didaktikada ta'limni tashkil etishning umumiy masalalari, o'qitish jarayonining mohiyati, ta'limning mazmuni, o'qitish qonuniyatlari, o'qitish tamoyillari, metodlari, uning tashkiliy shakllari yoritiladi.

Didaktika - «nimaga o'qitish?», «nimani o'qitish?» «qanday o'qitish?» «qayerda o'qitish» kabi savollarga javob izlaydi. Didaktikaning asosiy kategoriyalari. Muayyan fanga xos bo'lgan tushunchalarda insoniyat tomonidan ijtimoiy taraqqiyot jarayonida to'plangan bilimlar aks etadi. O'rgatish – o'qitish

maqsadini amalga oshirish bo'yicha pedagogning tartiblangan faoliyati. O'rganish – anglash, mashq qilish va egallangan tajribalar asosida xulq-atvor va faoliyatning yangi shakllarini egallash jarayoni, oldin egallanganlari o'zgaradi. O'qitish – qo'yilgan maqsadga erishishga yo'naltirilgan pedagog bilan o'quvchilarning tartiblangan o'zaro harakati.

Ta'lim – o'qitish jarayonida egallanadigan bilim, ko'nikma, malakalar, kompetensiya va fikrla usullari tizimi.

Bilim – ma'lum bir fanni nazariy o'zlashtirishni aks ettiradigan inson g'oyalari yig'indisi

Ko'nikma – egallangan bilimlarning aniq xatti-harakatdagi ifodasi, o'zlashtirilgan bilimlarni amaliyotga qo'llash usullarini egallash.

Malaka – avtomatlashgan, biror bir usul bilan bexato bajarish, ko'nikmaning takomillashgan darajasi.

Kompetensiya – gallangan bilim, ko'nikma va malakalarni kundalik va kasbiy faoliyatda qo'llay olish layoqati.

Maqsad – o'qitishning nimaga qaratilganligi, uning kuchlari kelgusida qay yo'sinda safarbar etilishi.

Mazmun – o'qitish jarayonida egallanishi lozim bo'lgan ilmiy bilim, amaliy ko'nikma va malakalar, faoliyat, fikrlash usullari tizimi

Tashkil etish – qo'yilgan maqsadni samarali amalga oshirish uchun unga zaruriy shaklni taqdim etadigan, aniq mezonlar bo'yicha tartiblangan didaktik jarayon.

Shakl – o'quv jarayonining tashqi ifodasi, uning ichki mohiyati, mantig'i, mazmuni uchun qobiq.

Metod – o'qitishning maqsad va vazifalariga erishish (amalga oshirish) yo'li. Vosita – o'quv jarayonining predmetli qo'llab-quvvatlanishi, yangi materialni o'zlashtirish jarayonida o'qituvchi va o'quvchilar tomonidan foydalaniladigan obekt.

Natija – o'quv jarayonining so'nggi mahsuli, belgilangan maqsadlarning amalga oshganlik darajasi

Xulosa :Didaktika ta'limning samaradorligini oshirish uchun ilmiy asoslangan yondashuvlarni taklif etadi va o'quvchilarni ta'lim jarayonida faol ishtirok etishga,

o'zlarini rivojlantirishga undaydi. Shu orqali ta'limning sifatini yaxshilash, o'quvchilarda zarur bilim va malakalarni shakllantirish mumkin bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi qonuni 2020 - yil 23 - sentabr
2. Ibraimov X, Quronov M, "Umumiy pedagogika" Darslik - Toshkent 2023
3. Ibraimov X, Quronov M, Ibragimova D. "Pedagogika nazariyasi va tarixi" Sahhof 2022